

ГЕРОНТОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС У НАУКОВОМУ ВИМІРІ

Голик С.В.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Постановка проблеми. В останні десятиліття у лінгвістиці відбувається формування окремих парадигм та напрямів досліджень на перехресті тих дисциплін, що традиційно існували окремо. Однією із таких ланок є геронтологічний дискурс.

Геронтологія як одна із найдавніших наук вивчає біологічні, психологічні, медичні, філософські та соціальні аспекти старіння людини. Формування її відбувається у 40-50 рр. 20 ст., коли у високорозвинених країнах Європи та США гостро постає питання щодо якості життя літніх людей.

Аналіз досліджень і публікацій. У наш час усією впевненістю стверджуємо про розширення сфери інтересів цієї науки, коли старіння вивчається уже й на академічному рівні у різних галузях знань [1; 3; 4; 6]. Проте, у зв'язку із складним характером, виникає потреба у застосуванні комплексної методики і взаємодії багатьох дисциплін. Все це сприяє як зміні підходів щодо визначення похилого віку, так і появі міждисциплінарних студій, як, наприклад, літературна геронтологія [2, р. 92].

Незважаючи на певний внесок соціологів, психологів, медиків, філософів, літературознавців у розробку проблем щодо ролі літніх людей у суспільстві, їх емоційної та психічної сфери, осмислення процесів старіння, геронтологічний дискурс у науковому вимірі пропонує широке коло питань для подальшого розгляду та побудови теоретичних підходів до опису онтологічного феномену старості в рамках єдиної міждисциплінарної когнітивної науки, і мовознавства зокрема, що й визначає **актуальність даної статті.**

Виклад основного матеріалу. Феномен старості та ставлення до нього у суспільстві регулює тип комунікації, визначає дозволені норми поведінки, мовні табу і є основоположним для розуміння культури. Старість є невід'ємною складовою поняття «вік», важливого елементу будь-якої лінгвокультури, оскільки є безпосередньо пов'язаною із універсальними категоріями «час» та «розвиток». Коцепти, пов'язані з віком, мають ширші функціональні можливості, потужний емотивний та оцінний потенціал, оскільки асоціативне поле старості є завжди образним та емоційним. Ключові моделі ставлення до зрілого віку як до згасання фізичних сил, з одного боку, та зрілості як відкриття творчих можливостей, з іншого, дозволяють зробити висновок про те, що геронтологічний дискурс як процес і результат мовленнєвої комунікації представлений особливими синтагматичними та парадигматичними відношеннями, характеризується певною прагматичною скерованістю та ідеологічними особливостями суб'єкта висловлювання і потребує окремого розгляду.

Проблема старіння привертає увагу науковців різних галузей, будучи предметом дискусії в гуманітарній сфері та антропології. Сучасне розуміння старості, похилого віку у лінгвокультурному вимірі дозволяє змалювати значні зміни у звичках та уявленнях щодо цього періоду життя. Окрім традиційного розуміння старості як такої, котра пов'язана зі спокоєм, незначною активністю, невідворотними тілесними змінами, існують і протилежні уявлення, коли процес старіння пов'язується з активністю, збереженням власної ідентичності, духовним збагаченням. Сучасне розуміння процесу старіння, історичний розвиток поняття «старості», фактори, які впливають на нього, є саме тими питаннями, які вбачаються перспективними у плані дослідження геронтологічного дискурсу. У цьому аспекті слід додати, що в діахронії значний внесок у розробку цієї проблематики був зроблений у соціологічних та антропологічних розвідках.

Історично так склалося, що медичний дискурс зосереджувався на описі характерних для старості відхилень та хвороб, без належного врахування можливостей старшого віку. При цьому старість розглядається як щось середнє

між здоров'ям та хворобою, як стан, який обмежує можливості, порушує функціональну та соціальну активність індивіда. Та навіть саме значення слова «старість» OLD AGE тлумачиться словниками як «*the later part of life, usually with reference to deterioration*», «*the end of human life cycle*». [LDCE]. Таке трактування призводить до того, що людина старшого віку є або пацієнтом, з проблемами здоров'я, або потенційним пацієнтом, з реально заниженим соціальним статусом.

З подальшим розвитком медицини та успіхами науки щодо подовження активності, збереження якості життя постає питання про нове розуміння старості, вже не як фізичного помирання, а як якісно нового циклу життя значної тривалості. За таких умов літні люди вживають превентивні заходи, щоб уникнути фатальних наслідків, довше залишатися соціально активними, відкритими до змін та зростання.

Проте, враховуючи чисельні економічні проблеми та високу вартість якісних медичних послуг, домінуючими у суспільстві залишаються саме медичні погляди на старість, згідно яких вона прирівнюється до дисфункціональності. Тому твердження про самодостатність старості, її рівноцінність з іншими періодами життя з'являється переважно в наукових колах. Таким чином, медичний дискурс формує уявлення про старість як патологію, як про хворобливий стан, породжуючи соціальну ізоляцію людей старшого віку.

Соціально-геронтологічний дискурс перебуває на етапі становлення і зосереджується переважно на відносинах літніх людей з соціумом, пенсійних проблемах та проблемах, пов'язаних із соціально-незахищеними літніми людьми у зв'язку із світовою демографічною кризою. З іншого боку, соціологічні дослідження останніх років свідчать про не лише негативне ставлення до старості, так званий ейджизм (з англ. *ageism – unfair treatment of people because of their age* [LDCE]). У наш час соціально-геронтологічна проблематика представлена і системними дослідженнями відносин між поколіннями, змалюванням успішного старіння у Західній та Східній культурах [5, р. 41-46].

Висновки. Отже, старіння як онтологічне явище виходить на новий, академічний, рівень досліджень. Процеси глобалізації сприяють виокремленню геронтологічного дискурсу, своєрідного та динамічного, з багатовимірним розумінням старості, з акцентом не лише на фізіологічних чинниках, але й пізнавальних та емоційних. Концептуально, когнітивні аспекти старіння, особливості геронтогенезу потребують комплексного підходу і залучення методики багатьох дисциплін та виділення єдиної парадигми, яка б поєднала здобутки медицини, соціології, психології, літературознавства тощо. Тому вважаємо такі розробки перспективними у подальших наукових розвідках.

Література

1. Аверкина С.Н. Геронтологический дискурс в творчестве Т. Манна / С.Н. Аверкина // Вестник МГЛУ. – 2012. – С. 22-29
2. Гайдаш А. Дискурс вікової динаміки старіння: визначення та завдання (на матеріалі сучасної драматургії США) / А. Гайдаш // Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Філологічні науки. – 2015. - № 5. - С. 92-96.
3. Смолькин А.А. Медицинский дискурс в конструировании образа старости/ А.А. Смолькин // Журнал социологии и социальной антропологии. - 2007.- 10(2). – С. 134-141.
4. Hepworth M. Fiction and Social Gerontology: The Novelist Stanley Middleton on Aging/ Generations. Vol. 27. Issue 3, 2003. – P.84-88.
5. Palmore E.B. Research Note: Ageism in Canada and the United States // Journal of Cross-Cultural Gerontology. 2004.- Vol.19. – No1.- P.41-46.
6. Zeilig H. The Critical Use of Narrative and Literature in Gerontology / H. Zeilig // International Journal of Aging and Later Life. Vol. 6. Issue 2, 2011. – P. 7-37.
7. [LDCE] Longman Dictionary of Contemporary English.— 6th ed. – L.: Pearson/Longman, 2015.

Summary

The concept of old age has recently become the object of research in various fields among others, gerontological, psychological, social and cultural. The author explores the complex and changing conceptualisation of old age and its discourses. The article makes an attempt to define the nature of gerontological discourse and the methodology of its study. The research also describes the evolution of views on aging and the attitudes to the aged in society.